

1. pielikums

**Doktoranta studiju programma
"Valodniecība"**

Jaunu studiju kursu apraksti

LATVIEŠU VALODA UN TAUTAS VĒSTURE

KRIEVU VALODAS VĒSTURE ETNISKĀS VĒSTURES SAKARĀ

SASTATĀMĀ MORFONOĻĢIJA

LATVIEŠU VALODA UN TAUTAS VĒSTURE

Kursa autors: Dr. habil. filol., prof. A. Breidaks

Kontaktiespējas: Latviešu valodas katedra- 54-24238, sofija@dau.lv

Kursa apjoms: 4 KP

Pārbaudījums kursa noslēgumā: ieskaite.

Kursa mērķi un uzdevumi:

- vispārināt un paplašināt agrāk studijās iegūtās latviešu literārās valodas vēstures zināšanas;
- iepazīstināt ar valodas un tautas vēstures savstarpējām attiecībām, valodas vēsturiskās attīstības cēloņiem, normētās valodas rašanās apstākļiem un kultūras darbinieku lomu šajā procesā.

KURSA SATURS

1. tēma. Ievads.

Literārās valodas jēdziens. Literārās valodas cilme un veidošanās. Literārās valodas attīstības pētīšana. Literārās valodas vēstures avoti, tās periodizācijas problēma. Literārā valoda un dialekti. Divu normēto valodu rašanās, tās vēsturiskie apstākļi.

2. tēma. Veclatviešu rakstu valoda.

16. gs. veclatviešu rakstu valoda. 17. gs. veclatviešu rakstu valoda (J. Reiters, Fīrekers, Langijs u.c.). 18. gs. veclatviešu rakstu valoda (A. Leitāns u.c.).

3. tēma. Latgaliešu rakstu valoda.

Veclatgaliešu rakstu valodas rašanās sociāli vēsturiskie apstākļi, tās īpatnības. Pirmais drukas aizliegums. Rakstība pēc drukas aizlieguma atcelšanas (1904.- 1929.). 1929. g. Pareizrakstības noteikumi un to būtiski trūkumi. Otrais, daļējais drukas aizliegums. Latgaliešu rakstu valoda un latgaliešu literārā valoda mūsu dienās.

4. tēma. Jaunlatviešu rakstu valoda.

Latviešu literārās valodas izveides aizsākums 19. gs. 2. pusē. Jaunlatviešu loma latviešu literārās valodas izveidē. Latviešu normētās

valodas stili 19. gs. 70.- 90. g. (liroepiskais stils, satīriskais stils, populārzinātniskais stils, orientācija uz zemnieku sarunvalodu).

5.tēma. Mūsdienu latviešu literārā valoda.

Jaunstrāvnieku publicistikas valoda. J. Raiņa devums latviešu literārās valodas izveidē. Daiļliteratūras valodas stili (R. Blaumanis, V. Plūdonis, Aspazija u.c.). K. Mīlenbaha, J. Endzelīna, A. Ozola u.c. valodnieciskā darbība latviešu literārās valodas jomā. Latviešu literārās valodas attīstība līdz mūsu dienām.

6.tēma. Latviešu rakstības vēsture.

Latviešu senrakstu problēma. Veclatviešu rakstība. Jaunlatviešu rakstība. Latviešu literārās valodas rakstības vēsture. Mūsdienu rakstības problēmas. Latgaliešu rakstības vēsture.

Zināšanu pārbaudes formas:

- norādīto zinātnisko darbu referēšana;
- diferencēta ieskaite.

LITERATŪRA

1. Baltiņa M. Teksti kā latviešu literārās valodas avoti // Valodas aktualitātes- 1985.- Rīga, 1986.- 24.- 37. lpp.
2. Baltiņa M. Stērstu gramatikai- 100 // Lvkj- Rīga, 1980.- 26.- 32. lpp.
3. Bergmane A., Blinkena A. Latviešu rakstības attīstība. –Rīga, 1986.- 3.- 50. lpp.; 80.- 107. lpp.; 131.- 252. lpp.; 360.- 381. lpp.
4. Breidaks A., Rapša J. Divi vērtīgi manuskripti // Baltistica, 13. (1.) sēj., 1977.- 297.- 299. lpp.
5. Breidaks A. Par latviešu valodnieku pētījumiem baltu valodu salīdzināmajā gramatikā, latviešu valodas vēsturē, etnolingvistikā un onomastikā // Lvkj- Rīga, 1979.- 57.- 58. lpp.
6. Breidaks A. H. Megisers un veclatviešu rakstu valodas sākotne // Baltu filoloģija, 4. sēj., 1994.- 15.- 18. lpp.
7. Brence M. Juris Alunāns (1832- 1864)- latviešu valodas kopējs un bagātinātājs // Lvkj- Rīga, 1982.- 41.- 46. lpp.
8. Druvieta I. Kārlis Mīlenbahs.- Rīga, 1990.- 238. lpp.
9. Druvieta I. Valodnieks leksikogrāfs Jēkabs Dravnieks // Lvkj- Rīga, 1989.- 22.- 26. lpp.
10. Grabis R. Pārskats par 17. gs. latviešu gramatikām // Valodas un literatūras institūta Raksti.- Rīga, 1955.- 5. sēj.- 205.- 266. lpp.

11. Graudiņa M. Literār valoda un izloksnes // Lvkj- Rīga, 1969.- 7.- 13. lpp.
12. Kalnačs B. Lāčplēša simtgade. A. Pumpura eposa valodas vērtējumi // Lvkj- Rīga, 1988.- 59.- 67. lpp.
13. Kalnačs B. Daži Raiņa valodas meistarības jautājumi // Lvkj- Rīga, 1988.- 67.- 74. lpp.
14. Kārklīšs J., Rudzīte M., Soida E. Valodas mācība.- Rīga, 1977.- 44.- 52., 63.- 110. lpp.
15. Karulis K. Senie un mūsdienu raksti.- Rīga, 1956.- 51.- 70. lpp.
16. Karulis K. Valdemāra vārdnīca un latviešu literārās valodas attīstība // Lvkj- Rīga, 1992.- 40.- 53. lpp.
17. Kušķis J. Ieskats latviešu lietvedības valodas vēsturē // Valodas aktualitātes.- 1989.- Rīga, 1990.- 35.- 41. lpp.
18. Loja J. Apsīšu Jēkaba devums latviešu valodniecībā // Valodas aktualitātes.- 1984.- Rīga, 1985.- 29.- 37. lpp.
19. Ozols A. Veclatviešu rakstu valoda.- Rīga, 1965.
20. Reķēna A. Dialektuālā leksika Gētes „Fausta“ atdzejojumā // Valodas aktualitātes.- 1987.- Rīga, 1988.- 21.- 30. lpp.
21. Roze L. Latviešu valoda pirms simts gadiem.- Rīga, 1962.
22. Rudzīte M. 1586. gada katehisms kā latviešu valodas vēstures avots // Valodas aktualitātes.- 1985.- Rīga, 1986.- 17.- 23. lpp.
23. Rūķe- Draviņa N. The Standardization Process in Latvian: 16 Century to the Present.- Stockholm, 1977.
24. Stafecka A. Latgaliešu rakstu valodas izveidošanās un attīstība // Valodas aktualitātes.- 1988.- Rīga, 1989.- 217.- 231. lpp.
25. Šīmanis G. Atis Kronvalds un 19. gadsimta 70. gadu vārdnīcas // Lvkj- rīga, 1988.- 43.- 47. lpp.
26. Šnē D. Brāļu Kaudzīšu atcerei // Lvkj- Rīga, 1989.- 53.- 59. lpp.
27. Vanags P. Die möglichen Formen deutesches Einflusses auf grammatische und syntaktische Struktur der ältesten lettische Texte // Linguistica Baltica, vol. 2, 1993., s. 163.- 181.
28. Vanags P. Die Entwicklungstendenzen der Kasus Endugen in dem ältesten lettischen Sprachdenkmälern // Linguistica Baltica, vol. 3, 1994., s. 121.- 130.
29. Vanags P. 16. gadsimta latviešu tekstu avoti // Baltu filoloģija, 4. sēj., 1994, 27.- 42. lpp.
30. Vanags P. 1986. gada latviešu katehisma teksta izcelsme // Baltu filoloģija, 5. sēj., 1995., 52.- 62. lpp.
31. Vanags P. Verbu pagātnes formas 16. gs.- 17. gs. sākumā latviešu rakstu valodā un pagātnes celmu tālākais liktenis // Baltistica, vol. 31 (2), 1996., 143.- 153. lpp.
32. Vanags P. Locījumu lietošanas īpatnības vecākajos latviešu rakstos // Baltu filoloģija, 6. sēj., 1996., 71.- 78. lpp.

33. Vanags P. Divskaņa *au* varianti visvecākajos latviešu rakstosfonētikas vai rakstības jautājums? // *Savai valodai: Latvijas zinātņu akadēmijas goda loceklim Rūdolffam Grabim veltīts piemiņas krājums.*- Rīga, 1997.- 282.- 295. lpp.
34. Vanags P. Latviešu valodas patskaņi un divskaņi: sistēma un rakstība visvecākā perioda rakstu avotos // *Baltu filoloģija*, 7. sēj., 1997., 150.- 175. lpp.
35. Vanags P. 1586. gada rokasgrāmatas „otrā“ jeb Lutera Mazā katehisma tulkojuma avoti // *Baltu filoloģija*, 7. sēj., 1997., 176.- 183. lpp.
36. Veidemane R. Par dažiem īpatnējiem vārdlietojumiem Raiņa daiļradē // *Lvkj- Rīga*, 1982.- 23.- 30. lpp.

KRIEVU VALODAS VĒSTURE ETNISKĀS VĒSTURES SAKARĀ

Kursa autore: Dr. philol., doc. J.Koroļova.

Kontaktiespējas: 5422239+275; 5452516.

Kursa apjoms: 2 KP

Pārbaudījums kursa noslēgumā: ieskaite

Kursa mērķi un uzdevumi:

- padziļināt bakalaura un maģistra studiju krievu valodas vēstures kursos iegūtās fundamentālās un praktiskās zināšanas;
- sniegt priekšstatu par diskutējamiem jautājumiem krievu dialektu un tautas vēsturē.

KURSA SATURS

1. tēma. Galvenie jēdzieni (*krievu valoda, izloksne, izoglosa*) un austrumslāvu valodu izcelšanās problemātika (*laikposms, teritorija, hipotēzes un metodes*).

2. tēma. Austrumslāvu priekšvēsture. Baltu-slāvu problēma. Senākās ziņas par slāviem.

3. tēma. Senkrievu valodas izveidošanās. Slāvu valodas izplatīšanās Austrumeiropā. Austrumslāvu ciltis.

4. tēma. Senkrievu izlokšņu zonas. Ziemeļaustrumu, ziemeļrietumu un centrālo izlokšņu zona.

5. tēma. Lielkrievu valodas izveidošanās. Senkrievu valodas sairšana un sociāli vēsturiskie apstākļi. Viduskrievu un dienvidkrievu izlokšņu veidošanās.

6. tēma. Mūsdienu krievu valodas izveidošanās. Krievu izloksnes 17. gadsimtā. Viduslaiku literārās valodas krīze.

LITERATŪRA

1. Аванесов Р. И. Вопросы образования русского языка в его говорах. // Вестник Московского ун-та, 1947, № 9.
2. Аванесов Р. И. Лингвистическая география и история русского языка. // Вопросы языкознания, 1952, № 6.
3. Аванесов Р. И. К вопросам образования русского национального языка. // Вопросы языкознания, 1953, № 2.
4. Аванесов Р. И. Проблемы образования русской (великорусской) народности. // Вопросы языкознания, 1955, № 5.
5. Бернштейн С. Б. Очерк сравнительной грамматики славянских языков. - Москва. - 1961.
6. Горшкова К. В. Историческая диалектология русского языка. - Москва. - 1972.
7. Гусева Н.Р. Славяне и арьи. Путь богов и слов. – Москва. – 2002.
8. Дурново Н. Н. Введение в истории русского языка. - Москва. - 1969.
9. Захарова К. Ф., Орлова В. Г. Диалектное членение русского языка. - Москва. - 1974.
10. Касаткин Л. Л. Прогрессивное ассимилятивное смягчение задненебных в русских говорах. - Москва. - 1968.
11. Лер-Сплавинский Т. О северо-восточных окраинах праславянского языка. // Вопросы языкознания, 1964, № 1.
12. Образование севернорусского наречия и среднерусских говоров. По материалам лингвистической географии. - Москва. - 1970.
13. Роспонд С. Структура и классификация древневосточнославянских антропонимов (имена). // Вопросы языкознания, 1965, № 3.
14. Селищев А. М. Соканье и шоканье в славянских языках. // Избранные труды. - Москва. - 1968.
15. Серебренников Б. А. О взаимодействии языков (Проблема субстрата). // Вопросы языкознания, 1955, № 1.
16. Сидоров В. Н. Из истории звуков русского языка. - Москва. - 1966.
17. Сидоров В. Н. Из русской исторической фонетики. - Москва. - 1969.
18. Срезневский И. И. Мысли об истории русского языка. - Москва. - 1959.
19. Третьяков П. Н. Восточнославянские племена. - Москва. - 1953.

20. Трубачев О. Н. Лингвистическая география и этимологические исследования. // Вопросы языкознания, 1959, № 1.
21. Трубачев О. Н. Ранние славянские этнонимы - свидетели миграции славян. // Вопросы языкознания, 1974, № 6.
22. Трубачев О.Н. Этногенез и культур древнейших славян. Лингвистические исследования. – Москва. – 1991.
23. Хабургаев Г. А. О фонологических условиях развития русского аканья. // Вопросы языкознания, 1965, № 6.
24. Хабургаев Г. А. Еще раз о восточнославянском (и русском) начальном о- : је-. // Вопросы русского языкознания. - Москва. - 1976.
25. Хабургаев Г. А. Этнонимия "Повести временных лет" в связи с задачами реконструкции восточнославянского глоттогенеза. - Москва. - 1979.
26. Хабургаев Г. А. Становление русского языка (пособие по исторической грамматике). - Москва. - 1980.
27. Филин Ф. П. Некоторые проблемы славянского этно- и глоттогенеза. // Вопросы языкознания, 1967, № 3.
28. Филин Ф. П. Происхождение русского, украинского и белорусского языков. Историко-диалектологический очерк. - Ленинград. - 1972.

SASTATĀMĀ MORFONOĻĪJA

Kursa autore: Dr. philol., doc. G. Pitkeviča

Kontaktiespējas: 5422239, 5422584, kam@dau.lv

Kursa apjoms: 4 KP

Pārbaudījums kursa noslēgumā: dif. ieskaite

Kursa mērķi un uzdevumi:

- sniegt doktorantiem teorētiskos atzinumus par krievu valodas mūsdienu morfonoloģisko sistēmu salīdzinājumā ar latviešu valodas sistēmu.
- iepazīstināt doktorantus ar mūsdienu zinātniski teorētisko faktu, runas un valodas parādību interpretāciju dažādās zinātniskajās skolās, kā arī ar mūsdienu sastatāmās valodniecības lingvistiskajām tradīcijām un pamatsasniegumiem.

KURSA SATURS

1.tēma. Morfonoloģija, tās saturs un uzdevumi.

J. Boduēns de Kurtenē par morfēmā notikušo miju funkcionālo raksturu. N. Trubeckoja un A. Reformatska morfonoloģiskās koncepcijas. M. Panova par gramatisko pozīciju un tās ietekmi uz fonētisko pozīciju.

2.tēma. Dažādu tipu morfēmu morfonoloģiskais raksturojums.

Morfēmu fonoloģiskais sastāvs un pretstatīšanas veidi krievu un latviešu valodā. Sakņu un afīksu morfēmas. Darbības vārdu un nomenu saknes (V. Čurganova, V. Kasevičs, N. Andrjušina).

3.tēma. Morfēmu morfonoloģiskās transformācijas formu veidošanā un vārdu darināšanā krievu un latviešu valodā.

Nomenu un verbu locīšanas morfonoloģiskais raksturojums krievu valodā salīdzinājumā ar latviešu valodu. Nomenu darināšanas morfonoloģiskais raksturojums salīdzinājumā ar latviešu valodu (V. Lopatins, A. Zalizņaks).

4.tēma. Morfēmas robežas krievu un latviešu valodā un tās morfonoloģiskā nozīme.

Morfonoloģisko miju tipi, to atšķirības no fonētiskajām mijām. Fonēmu mijas un dažādu miju rindu funkciju specializācija krievu valodā. Morfonoloģiskās mijas latviešu valodā. Vārdu darināšanas un vārdu locīšanas morfonoloģiskās mijas krievu un latviešu valodā. Alternācijas rindas krievu un latviešu nomenu un verbu locīšanā un vārdu darināšanā. Aglutinācijas un analītisma tendence krievu valodā un tās izpausmes morfonoloģiskie veidi.

4.1. Morfonoloģiskie līdzekļi krievu un latviešu valodā.

Interfiksācija (celmu pieaudze), celmu īsināšana, morfu interference krievu valodā. Interfiksācijas un celmu nošķiršanas problēma (J. Zemskaja, V. Lopatins, I. Miloslavskis).

4.2. Morfonoloģijas paradigmatisks aspekts.

Morfs un morfēma. Alomorfu tipi krievu un latviešu valodā. Morfu apvienošanas principi morfēmā.

4.3. Robežu rādītāji (M. Panovs).

Celmu veidošana. Nomenu un celmu veidošanas likumsakarības. Mīkstinājuma kategorija krievu morfonoloģijā.

LITERATŪRA

1. *Н.П.Андрюшина, Г.Н.Путкевич* Сопоставительный анализ адъективного суффикса –ск- с субстантивным суффиксом –ств- в русском языке (морфонологический аспект).// Valoda: Teorija/ Vēsture. Metodika. – Даугавпилс, 1994. С. 74-82
2. *Бодуэн де Куртенэ И.А.* Избранные труды . Т.1, М., 1964
3. *Бромлей С.В.* Морфонология и грамматика // Общеславянский лингвистический атлас. 1972. - М., 1974.
4. *Ворт Д.С.* О роли абстрактных единиц в русской морфонологии // Развитие современного русского языка. 1972. - М.,1975
5. *Ворт Д.С.* Морфонология нулевой аффиксации в русском словообразовании // Вопросы языкознания. - 1972. - N 6.
6. *Гловинская М.Я., Ильина Н.Е., Кузьмина С.М., Панов М.В.* О грамматических факторах развития фонетической системы СРЯ // Развитие фонетики СРЯ . - М., 1971.
7. *Земская Е.А.* Современный русский язык. Словообразование. - М., 1973.
8. *Земская Е.А.* О понятии “позиция” в словообразовании // Развитие современного русского языка. 1972. - М., 1975.

9. *Ильина Н.Е.* Морфонология глагола в современном русском языке. - М., 1980.
10. *Касевич В.Б.* Морфонология. - Л., 1986.
11. *Кузьмина С.М., Панов М.В.* О позиционных чередованиях в фонологии и морфонологии // Проблемы теории и истории русского языка. МГУ, 1980.
12. *Laiva .* Mūsdienu literārā latviešu valodas fonētika. Rīga, 1980
13. *Лопатин В.В.* Русская словообразовательная морфемика. - М., 1977.
14. *Питкевич Г.Н.* Морфонологическая характеристика адъективных суффиксов, образующих морфемный шов структуры СГ. // Лингвистический сборник. – Даугавпилс, 1992. С. 24-30
15. *Питкевич Г.Н., В.Ружа.* Морфонология глагольного словоизменения в русском и латышском языках. // Valoda – 1994/ - Daugavpils, 1995. С. 45-50
16. *Попов М.Б.* Чередования фонем в синхронии и диахронии. - С.-П., 1998.
17. *Реформатский А.А.* Ещё раз о статусе морфонологии, её границах и задачах // Фонологические этюды. М., 1975.
18. *Русский язык и советское общество: Словообразование* СРЛЯ. М., 1968.
19. *Толстая С.М.* Морфонологическая корреляция согласных в русском языке // Вопросы языкознания, 1975. - № 6
20. *Трубецкой Н.С.* Морфонологическая корреляция в русском языке // Избранные труды по филологии. М., 1987.